

1 De vaardigheden van de jurist

1.1 ‘Ongeveer zoals een kip een ei legt’

‘Een jurist die iets wil betogen, begint vaak met een concreet geval over een geschil.’ Met deze zin opent J.B.M. Vranken zijn *Algemeen Deel, een vervolg* uit 2005. De kunst om met een concreet geval – een *casus* – om te gaan is volgens hem kenmerkend voor de expertise van de jurist. Het oefenen in die kunst is dan ook een belangrijk onderdeel van de juridische opleiding. Casusoplossen volgens de regels van de kunst is het alfa en omega van de juridische studie, stelt Vranken terecht vast.

Tijdens de studie en daarna in de beroepspraktijk heeft een jurist die vaardigheid vooral *al doende* geleerd. Aan de hand van vele juridische vragen en voorbeelduitwerkingen in de jurisprudentie leert een student de regels van de kunst. Erg veel *expliciete* aanwijzingen over hoe je het casusoplossen moet aanpakken, worden daarbij niet gegeven. Het is meer leren door vallen en opstaan. Op een gegeven moment beheers je de techniek, maar je weet niet precies hoe je die hebt geleerd. Misschien is dat gegeven wel de verklaring voor het antwoord dat een jurist ooit gaf op de vraag hoe hij een casus oploste: ‘ongeveer zoals een kip een ei legt’. De strekking van het antwoord is natuurlijk dat je als ervaren jurist niet precies *weet* hoe je een casus oplost, het gaat vanzelf...

Maar als je het probleem anders stelt, kan die ervaren jurist wel degelijk een informatief antwoord geven. Leg bijvoorbeeld de vraag voor wat er allemaal fout kan gaan bij het oplossen van een casus en er zullen talrijke soorten fouten worden genoemd. Wij beperken ons tot enkele. De feiten van het geval kunnen verkeerd zijn weergegeven, de juridische selectie van die feiten is niet goed, er is geen goede rechtsvraag geformuleerd, de interpretatie van de rechtsregels klopt niet, er is geen rekening gehouden met de argumenten van de wederpartij, de structuur van het juridische betoog is een rommeltje, de formulering ervan is slordig en incorrect *enzovoort*.

Blijkbaar hanteren juristen dus wel normen om de oplossing van een casus en de presentatie ervan te beoordelen. Als wij die normen kennen, dan kunnen wij ook een iets bevredigender antwoord geven op de vraag hoe je een casus kunt oplossen en hoe je die oplossing goed kunt presenteren. In dit vaardighedenboek staat die vraag centraal: wij zullen een aantal instrumenten aanreiken die nodig zijn

om op een systematische manier toe te werken naar het antwoord op een juridische vraag. Ook besteden wij aandacht aan de presentatie van dat antwoord. Het gaat er niet alleen om een casus inhoudelijk goed op te lossen, maar ook om het begrijpelijk en overtuigend presenteren van die oplossing. Iedere jurist moet in staat zijn om een helder betoog te schrijven en in toenemende mate is er weer aandacht voor de correctheid van het taalgebruik.

Dit vaardighedenboek wordt gebruikt in combinatie met het boek *Recht in context*. De theoretische visie op het recht die in *Recht in context* wordt ontwikkeld, vormt daarom het vertrekpunt van dit vaardighedenboek. Die theoretische visie houdt in dat het recht uitsluitend kan worden gekend in de context van de omstandigheden waarin het functioneert. Dat betekent voor het casusoplossen dat wij aan de ene kant uitgaan van het gegeven kader van rechtsbronnen waaruit juristen putten bij het oplossen van een casus, maar dat wij aan de andere kant steeds kijken naar wat partijen en rechters *doen* met die rechtsbronnen uitgaande van de omstandigheden van het geval. Dat heeft onder andere als gevolg dat wij veel aandacht besteden aan de argumentatieve stappen in het partijdebat en aan de motivering van de rechter als reactie op dat partijdebat. Bij de analyse van die argumentatie en van de motivering bespreken wij de ‘gereedschapskist’ van de jurist: de methoden om het recht te interpreteren.

1.2 Instrumenten voor het oplossen van casusposities

Het doel van dit boek is dus om op een systematische manier inzicht te geven in de instrumenten voor het oplossen van casusposities.

Daartoe bespreken wij in *hoofdstuk 2* een eerste vaardigheid die van belang is bij het oplossen van een casuspositie: het opzoeken van wetsartikelen in de wettenbundels en op juridische internetsites. Wij laten daarbij zien wat de systematiek is van de wettenbundels die je tijdens je studie kunt gebruiken en hoe je daarin snel je weg kunt vinden bij het beantwoorden van een juridische vraag. We laten ook zien wat je behalve wetsartikelen nog meer kunt vinden op juridische internetsites.

In *hoofdstuk 3* richten wij ons vervolgens op het analyseren van rechtsregels die wij aan de wet en andere rechtsbronnen ontleen. Daarbij laten wij eerst zien wat voor soorten rechtsregels er kunnen worden onderscheiden. Het analyseren van rechtsregels is om twee redenen een belangrijke vaardigheid voor de jurist. In de eerste plaats maakt kennis van de structuur van de rechtsregel het in veel gevallen mogelijk om snel tot de kern van een rechterlijke uitspraak te komen. Wie weet welke voorwaarden in een regel zijn geformuleerd, kan snel cruciale argumenten identificeren in het betoog van procespartijen en in de motivering van de rechter. In de tweede plaats is kennis van de structuur van de rechtsregel van belang wanneer je zelf een casus gaat oplossen. Je weet welke argumenten je naar voren moet brengen en je weet ook welke tegenargumenten van de wederpartij te verwachten zijn.

Aansluitend bij het analyseren van rechtsregels introduceren wij in *hoofdstuk 4* de instrumenten die je nodig hebt om zelf de argumentatie voor de oplossing van

een casuspositie op te zetten. Wij gaan daarbij uit van een aantal stappen bij het oplossen van casusposities: selectie van de juridisch relevante feiten en relevante rechtsregels, analyse van die regels en de opbouw van de argumentatie. Bij het opbouwen van de argumentatie laten wij zien hoe je in je betoog kunt anticiperen op mogelijke tegenargumenten van de wederpartij. Een onderdeel daarbij is het beoordelen van de aanvaardbaarheid van je eigen argumentatie en van de tegenargumentatie van je wederpartij. Bij die beoordeling spelen niet alleen aanvaardbaarheid en relevantie van argumenten een rol, maar ook de logische geldigheid van de redeneringen die in de argumentatie worden gebruikt.

In de *hoofdstukken 5, 6, 7 en 8* gaan wij dieper in op het lezen en analyseren van rechterlijke uitspraken. In de hoofdstukken 5 en 6 besteden wij achtereenvolgens aandacht aan civielrechtelijke en strafrechtelijke jurisprudentie. Wij beginnen die hoofdstukken steeds met een kort overzicht van de procespartijen, de rechterlijke instanties en de belangrijkste wettelijke bepalingen. Daarna bespreken wij in beide hoofdstukken drie uitspraken: een vonnis van de rechtbank, een arrest van het gerechtshof en een arrest van de Hoge Raad. Wij zullen daarbij zien dat die uitspraken meestal een oplopende moeilijkheidsgraad hebben. Vonnissen zijn soms kort en tekstueel eenvoudig; arresten van de Hoge Raad zijn vrijwel altijd lang en ingewikkeld. Wij laten je zien hoe die rechterlijke uitspraken zijn opgebouwd en wat de vaste onderdelen zijn. Vooral het analyseren van arresten van de Hoge Raad is een lastige taak, onder andere omdat deze uitspraken voortbouwen op uitspraken van de rechter in eerste aanleg en in hoger beroep. Tegelijkertijd is het van belang dat je snel tot de kern van een arrest van de Hoge Raad leert komen. Uitspraken van de Hoge Raad zijn tenslotte rechtsbronnen waaruit je kunt putten bij de oplossing van een casuspositie.

In *hoofdstuk 7* staat de bestuursrechtelijke jurisprudentie centraal. Ook hier geven wij een kort overzicht van de procespartijen, de rechterlijke instanties en de belangrijkste wettelijke bepalingen. Vervolgens bespreken wij twee samenhangende rechterlijke beslissingen over het centrale begrip ‘belanghebbende’ uit de Algemene wet bestuursrecht (Awb). De eerste beslissing is een uitspraak van de rechter in kort geding, de tweede is de uitspraak in hoger beroep van de Afdeling bestuursrecht-spraak van de Raad van State.

In *hoofdstuk 8* besteden wij aandacht aan het toenemende belang van het internationale recht in onze rechtspraak. De Nederlandse rechtsorde is deel van de internationale rechtsorde. Men spreekt daarom van een ‘gelaagde’ rechtsorde. In dit hoofdstuk gaan wij in op de wijzen waarop het internationale recht in de verdragen en de ontwikkeling daarvan doorwerken in de Nederlandse jurisprudentie. We beperken ons daarbij tot het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) en de interpretaties van dat verdrag door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM).

In de loop van de eerste acht hoofdstukken hebben wij gezien dat rechtsregels een tamelijk complexe structuur kunnen hebben en dat als gevolg daarvan de argumentatie van partijen en de motivering van de rechter complex kan zijn. Ook hebben wij gezien dat die rechtsregels bij de toepassing geïnterpreteerd moeten wor-

den. In *hoofdstuk 9* gaan wij dieper in op de instrumenten die er zijn om interpretatieproblemen op te lossen. Wij beginnen dat hoofdstuk met het bespreken van een aantal veelvoorkomende interpretatieproblemen. Daarna gaan wij in op de juridische interpretatiemethoden en redeneerwijzen.

In *hoofdstuk 10* staat de schriftelijke en mondelinge presentatie van de casusoplossing centraal. Je zult als jurist niet alleen een goed antwoord moeten kunnen geven op een juridische vraag. Je zult dat antwoord ook helder moeten kunnen verwoorden: een argumentatie kan – als het goed is – pas overtuigen als degene tot wie de argumentatie is gericht het betoog begrijpt. Wij beginnen dat hoofdstuk met het opstellen van pro- en contra-argumenten en met het opzetten van een argumentatiestructuur. Dit bouwt voort op de stof van hoofdstuk 4. Bij het onderdeel het beoordelen van argumentatie gaan wij ook in op het identificeren van *drogredenen*. Daarna besteden wij aandacht aan de opbouw, de formulering en de technische verzorging van het betoog. In het laatste gedeelte van dit hoofdstuk geven wij een aantal richtlijnen voor het houden van een mondeling pleidooi. Ook daar besteden wij aandacht aan de argumentatieve kern van het pleiten, maar ook aan de presentatie.

In *hoofdstuk 11* besteden wij aandacht aan het analyseren van annotaties. Een annotatie is kort gezegd een rechtsgeleerde beschouwing naar aanleiding van een rechterlijke uitspraak. Vaak zijn dat uitspraken van onze hoogste rechters zoals de Hoge Raad en de Raad van State, maar ook uitspraken van lagere rechters worden geannoteerd. Het doel van de annotatie is, ook weer kort gezegd, het geven van een beschrijving (en uitleg) van de uitspraak en in de meeste gevallen een verklaring en beoordeling van de wijze waarop de rechter tot een oordeel is gekomen. In dit hoofdstuk geven wij aan hoe die beschrijvende, verklarende en evaluerende aspecten van een annotatie op een systematische wijze kunnen worden geanalyseerd.

In aansluiting op hoofdstuk 11 geven wij in *hoofdstuk 12* aan hoe je zelf op een systematische manier kunt werken aan het opbouwen en schrijven van een annotatie.